

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Przeciwdziałanie ubóstwu energetycznemu a odporność UE: wyzwania z perspektywy gospodarczej i społecznej”**(opinia rozpoznawcza na wniosek prezydencji czeskiej)**

(2022/C 486/13)

Sprawozdawca: **Ioannis VARDAKASTANIS**Wniosek prezydencji czeskiej w Ra- Pismo, 26.1.2022
dzie UE

Podstawa prawna	Art. 304 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej Opinia rozpoznawcza
Sekcja odpowiedzialna	Sekcja Zatrudnienia, Spraw Społecznych i Obywatelstwa
Data przyjęcia przez sekcję	22.6.2022
Data przyjęcia na sesji plenarnej	21.9.2022
Sesja plenarna nr	572
Wynik głosowania (za/przeciw/wstrzymało się)	137/2/5

1. Wnioski i zalecenia

1.1. Zapewnienie równego dostępu do energii i bezpieczeństwa dostaw energii po przystępnych kosztach musi być najwyższym priorytetem dla Unii Europejskiej (UE) i jej państw członkowskich. W związku z gwałtownym wzrostem cen energii ubóstwo energetyczne dotyka coraz większej liczby obywateli i obywateli, konsumentek i konsumentów w całej Europie. Sytuacja osób, które już wcześniej borykały się z ubóstwem energetycznym, pogarsza się, a konsumenci, którzy w przeszłości nie mieli problemów z płaceniem rachunków za energię, są zagrożeni ubóstwem. Na sytuację tę wpływają obecne napięcia geopolityczne, w tym wojna w Ukrainie oraz zależność państw członkowskich od importu energii. Należy przyjąć pilne środki w celu zapobiegania ubóstwu energetycznemu, z którym borykają się obywatele i konsumenci w UE, oraz zwalczania tego zjawiska.

1.2. EKES dostrzega, jak dużą wagą nadano ubóstwu energetycznemu w inicjatywach UE, w tym w prawodawstwie i strategiach politycznych, w szczególności w pakiecie „Gotowi na 55”, wdrażaniu Europejskiego Zielonego Ładu i fali renowacji. Środki te mają zasadnicze znaczenie dla przeciwdziałania ubóstwu energetycznemu w perspektywie długoterminowej i dla zapewnienia zrównoważonego rozwoju. Miarą odporności UE będzie jednak dopiero sposób, w jaki UE i państwa członkowskie sprostają najważniejszym wyzwaniom społecznym, środowiskowym i gospodarczym, z którymi borykają się obywatele i przedsiębiorcy.

1.3. Aby rozwiązać obecny kryzys związany z ubóstwem energetycznym, Komitet wzywa do utworzenia szerokiej i ambitnej koalicji politycznej w celu przeanalizowania kwestii ubóstwa energetycznego i zaradzenia mu z zastosowaniem całościowego podejścia, tak aby do 2030 r. w jak największym stopniu ograniczyć zasięg ubóstwa energetycznego, a w długim okresie całkowicie je wyeliminować. W skład koalicji powinny wchodzić: Komisja Europejska i jej Centrum Doradztwa ds. Ubóstwa Energetycznego, Parlament Europejski, Rada, państwa członkowskie, Europejski Komitet Regionów, Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny, Porozumienie Burmistrzów i organizacje zorganizowanego społeczeństwa obywatelskiego, w tym przedstawiciele przedsiębiorstw, organizacji konsumenckich i organizacji reprezentujących społeczności najbardziej zagrożone ubóstwem energetycznym. Działania koalicji powinny być dalej rozwijane w ramach strategii UE na rzecz walki z ubóstwem energetycznym, a Komisja powinna zachęcać państwa członkowskie do opracowywania krajowych planów lub polityk mających na celu wyeliminowanie ubóstwa energetycznego, łącząc wszystkie instrumenty polityki i finansowania na szczeblu unijnym i krajowym i zapewniając ich spójność.

1.4. Biorąc pod uwagę znaczenie omawianej kwestii, EKES wzywa UE do promowania wspólnego podejścia do ubóstwa energetycznego, które to podejście umożliwi konkretne i wspólne zrozumienie ubóstwa energetycznego oraz gromadzenie danych statystycznych, z uwzględnieniem różnic i specyfiki państw członkowskich. Takie podejście jest potrzebne również do monitorowania sytuacji i wpływu działań podejmowanych w całej Unii.

1.5. Komitet zauważa, że Komisja zaczęła już proponować natychmiastowe i długoterminowe działania mające na celu ochronę konsumentów i zwalczanie ubóstwa energetycznego, np. poprzez zalecenie w sprawie ubóstwa energetycznego, zestaw narzędzi łagodzących skutki wzrostu cen energii, komunikat w sprawie planu REPowerEU oraz wnioski dotyczące zalecenia Rady w sprawie zapewnienia sprawiedliwej transformacji w kierunku neutralności klimatycznej. Chociaż działania państw członkowskich mogą zależeć od specyfiki krajowej i lokalnej, zasadnicze znaczenie dla odporności UE ma to, by w pilnych przypadkach państwa członkowskie uruchomiły szereg środków (takich jak bezpośrednie wsparcie finansowe i polityka społeczna, a także zachęty i wsparcie na rzecz zmniejszenia zużycia energii) w celu złagodzenia negatywnych skutków wzrostu cen dla konsumentów i przedsiębiorstw najbardziej podatnych na zagrożenia.

1.6. EKES podkreśla znaczenie inwestowania w sprawiedliwą i efektywną energię, aby zmniejszyć ubóstwo energetyczne w dłuższej perspektywie. Oznacza to zadbanie o to, by dostępne środki finansowe były inwestowane w energię ze źródeł odnawialnych i efektywność energetyczną, a także w renowację budynków na dużą skalę w sposób wspierający grupy o najniższych dochodach, poprzez zapewnienie, aby osoby znajdujące się w trudnej sytuacji dysponowały środkami na inwestycje w efektywność energetyczną, oraz poprzez priorytetowe traktowanie budynków o najgorszej charakterystyce energetycznej. Komisja powinna ściśle współpracować z państwami członkowskimi w celu oceny, czy dostępny budżet jest dostosowany do potrzeb i żądań oraz możliwości dalszego wspierania państw członkowskich.

1.7. Ponieważ ubóstwo energetyczne wynika z ogólnego ubóstwa, istotne jest również, aby Komisja i państwa członkowskie nadal koncentrowały się na ograniczaniu ubóstwa we wszystkich kontekstach. Kryzys ten przypomina o stałej potrzebie poprawy dostępu do zatrudnienia, włączenia społecznego i godnego poziomu życia, ze szczególnym uwzględnieniem osób mieszkających na obszarach wiejskich i oddalonych, oraz wspierania wzrostu gospodarczego państw członkowskich.

1.8. UE i państwa członkowskie muszą zapewnić przyjazne dla inwestycji środowisko dla bezemisyjnej i niskoemisyjnej energii w Europie. Ponadto przekwalifikowanie i podnoszenie kwalifikacji odegrają ważną rolę w zielonej transformacji, fali renowacji i efektywności energetycznej. Inne korzystne dla konsumentów środki mogłyby obejmować edukację, doradztwo i konsultacje w zakresie energii, które muszą być szeroko dostępne i przystępne cenowo na szczeblu lokalnym (np. za pośrednictwem punktów kompleksowej obsługi).

2. Uwagi ogólne

2.1. Ubóstwo energetyczne staje się coraz większym problemem i przedmiotem zaniepokojenia obywateli i obywateli oraz przedsiębiorstw w UE. W 2020 r. 8 % ludności UE podało, że nie jest w stanie odpowiednio ogrzać swojego domu ⁽¹⁾. Obecnie liczba ta jest prawdopodobnie większa, ponieważ od połowy 2021 r. ceny energii gwałtownie wzrosły. W marcu 2022 r. roczna inflacja cen energii w UE wyniosła 40,2 %, przy czym najwyższa roczna stopa zmiany cen energii osiągnęła 99,6 %, a najniższa – 0 % ⁽²⁾. Na ceny energii wpływają także napięcia geopolityczne, w tym wojna w Ukrainie oraz zależność państw członkowskich od importu energii ⁽³⁾. Połączenie wyższych cen energii, transportu i żywności zaostrza presję na wszystkich konsumentów, a zwłaszcza na gospodarstwa domowe o niskich dochodach, wśród których wskaźnik ubóstwa energetycznego jest wyższy. Ubóstwo energetyczne pozostaje zatem poważnym wyzwaniem o znaczącym wpływie społecznym. Wydzwignięcie z niego obywateli znajdujących się w trudnej sytuacji jest pilnym zadaniem dla UE i jej państw członkowskich.

2.2. Ubóstwo energetyczne wynika z połączenia różnych czynników, w tym niskich dochodów, nieefektywnych budynków i urzędów oraz braku informacji na temat środków zachęcających do ograniczania zużycia energii i dostępu do nich. Wysokie ceny energii mają również wpływ na obywateli i przedsiębiorstwa, rosną bowiem rachunki za media i pogarsza się sytuacja mikroprzedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorstw, które funkcjonują w bardzo niepewnym otoczeniu ⁽⁴⁾ i są zagrożone upadłością, co w konsekwencji prowadzi do potencjalnej utraty miejsc pracy, która przyczynia się do powstawania ubóstwa. „Mikroprzedsiębiorstwa znajdujące się w trudnej sytuacji” poważnie odczuwają również wpływ włączenia budynków w zakres dyrektywy 2003/87/WE na ceny. Brakuje im środków na renowację zajmowanych budynków. Gwałtowny wzrost cen energii wywołuje efekt kaskadowy i przekłada się na wyższe koszty wszelkiego rodzaju towarów i usług. Europa stoi w obliczu ryzyka stagflacji, niższego wzrostu gospodarczego i wysokiej inflacji, które są dodatkowymi czynnikami powodującymi ubóstwo ⁽⁵⁾.

⁽¹⁾ <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/ddn-20211105-1>

⁽²⁾ Zbiór danych źródłowych: prc_hicp_manr.

⁽³⁾ https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Energy_production_and_imports

⁽⁴⁾ REPowerEU: Wspólne europejskie działania w kierunku bezpiecznej i zrównoważonej energii po przystępnej cenie (8 marca 2022 r.).

⁽⁵⁾ Komisja uznała negatywny wpływ wysokich cen energii na gospodarkę, w tym na konkurencyjność przedsiębiorstw, przy czym Europejski Bank Centralny szacował (przed inwazją Rosji), że wstrząsy cenowe zmniejszą wzrost PKB w 2022 r. o około 0,5 punktu procentowego. Zob. REPowerEU: Wspólne europejskie działania w kierunku bezpiecznej i zrównoważonej energii po przystępnej cenie (8 marca 2022 r.).

2.3. Do osób najbardziej dotkniętych ubóstwem energetycznym należą Europejczycy o niskich dochodach, np. najubożsi pracownicy, emeryci o niskich dochodach, studenci, młodzi dorośli, rodziny wielodzietne i osoby samotnie wychowujące dzieci, a także znajdujące się w niekorzystnej sytuacji grupy o już wysokim wskaźniku ubóstwa, w tym osoby z niepełnosprawnościami, osoby starsze, migranci i mniejszości romskie. Kobiety są bardziej zagrożone ubóstwem energetycznym i jego skutkami, ponieważ otrzymują średnio niższe wynagrodzenie i są w większym stopniu zależne od ogrzewania i chłodzenia w gospodarstwach domowych, gdyż spędzają więcej czasu w domu ze względu na obowiązki opiekuńcze. Ponadto mieszkańcy państw członkowskich położonych na wschodzie i południu UE są średnio bardziej dotknięci ubóstwem energetycznym⁽⁶⁾.

2.4. Zapewnienie wszystkim obywatelom Unii równego dostępu do czystej energii po przystępnych cenach stanowi ważne zobowiązanie UE i jej państw członkowskich. W Europejskim filarze praw socjalnych energię zalicza się do podstawowych usług, do których każdy ma prawo dostępu (zasada 20). „Zapewnienie przystępnych cenowo, niezawodnych, zrównoważonych i nowoczesnych dostaw energii dla wszystkich” jest również jednym z celów określonych w Agendzie na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030 (cel zrównoważonego rozwoju nr 7). Odpowiednie ogrzewanie, chłodzenie, oświetlenie i energia do zasilania urządzeń to podstawowe usługi, które mają zasadnicze znaczenie dla zapewnienia godnego poziomu życia i zdrowia. Dostęp do usług energetycznych ma również zasadnicze znaczenie dla włączenia społecznego. Liczne korzyści płynące z przeciwdziałania ubóstwu energetycznemu razem wzięte mogą bezpośrednio pobudzić wzrost gospodarczy i zwiększyć dobrobyt w UE.

2.5. W ostatnim dziesięcioleciu UE podejmowała kwestię ubóstwa energetycznego w różnych dokumentach prawnych i dotyczących polityki, takich jak trzeci pakiet energetyczny (2009–2014), strategia na rzecz unii energetycznej z 2015 r. oraz pakiet legislacyjny „Czysta energia dla wszystkich Europejczyków” z 2019 r. mający ułatwić sprawiedliwą transformację energetyczną. Kwestia ta stanowi również ważną część nowszych inicjatyw, takich jak Europejski Zielony Ład, w tym fala renowacji i pakiet „Gotowi na 55”. Ubóstwo energetyczne uwzględniono w kilku wnioskach ustawodawczych wchodzących w skład pakietu „Gotowi na 55”, w tym we wniosku dotyczącym nowego Społecznego Funduszu Klimatycznego, który powinien złagodzić negatywne skutki społeczne przewidywanej opłaty za emisję gazów cieplarnianych dla transportu i budynków, oraz we wniosku o przekształcenie dyrektywy w sprawie efektywności energetycznej, w którym zaproponowano definicję ubóstwa energetycznego⁽⁷⁾. Pakiet obejmuje również wniosek dotyczący zalecenia Rady w sprawie zapewnienia sprawiedliwej transformacji w kierunku neutralności klimatycznej, w którym zawarto szczegółowe wytyczne dla państw członkowskich dotyczące sposobów uwzględnienia aspektów społecznych i dotyczących zatrudnienia związanych z zieloną transformacją, co obecnie stało się szczególnie istotne w kontekście przyspieszenia tej transformacji ze względu na wzrost cen energii i sytuację geopolityczną.

2.6. W 2020 r. Komisja Europejska przyjęła zalecenie w sprawie ubóstwa energetycznego, które zawiera wytyczne dotyczące odpowiednich wskaźników pomiaru ubóstwa energetycznego oraz definicję pojęcia „znaczącej liczby gospodarstw domowych dotkniętych ubóstwem energetycznym”. Przewidziano w nim również wymianę najlepszych praktyk między państwami członkowskimi i określono dostępne wsparcie na szczeblu UE przez połączenie różnych źródeł finansowania, które umożliwia organom krajowym, regionalnym i lokalnym wykorzystanie wszystkich pozostających do ich dyspozycji zasobów finansowych, w tym dotacji i dotowanych środków renowacyjnych, w celu ograniczenia inwestycji początkowych. Inne ważne inicjatywy obejmują wsparcie udzielane na rzecz projektów lokalnych przez Centrum Doradztwa ds. Ubóstwa Energetycznego, które od roku zapewnia wsparcie techniczne, zestaw działań i środków łagodzących skutki wzrostu cen energii, który pomaga państwom członkowskim w stosowaniu odpowiednich narzędzi mających na celu wspieranie obywateli i przedsiębiorstw w radzeniu sobie z wysokimi cenami energii, wsparcie dla gospodarstw domowych i przedsiębiorstw znajdujących się w trudnej sytuacji udzielane w ramach REPowerEU⁽⁸⁾ oraz niedawne ustanowienie Grupy Koordynacyjnej ds. Ubóstwa Energetycznego i Odbiorców Wrażliwych⁽⁹⁾.

2.7. EKES zauważa jednak, że bez szybkiego wdrożenia, zdecydowanych zobowiązań i konkretnych środków ze strony państw członkowskich, w tym bez wspólnego podejścia do ubóstwa energetycznego umożliwiającego jego zrozumienie i zajęcie się nim na szczeblu UE, co może prowadzić do sporządzenia wspólnej definicji, przy jednoczesnym pozostawieniu każdemu państwu członkowskiemu możliwości znalezienia rozwiązań dostosowanych do jego potrzeb, inicjatywy przedstawione dotychczas przez Komisję nie wystarczą do zaradzenia obecnemu kryzysowi, który dotyka coraz większej liczby konsumentów.

⁽⁶⁾ Europejskie badanie warunków życia ludności (EU-SILC) z 2020 r., w którym wykorzystuje się zmienne dotyczące deklarowanej przez ankietowanych zdolności do odpowiedniego ogrzania swoich domostw, istnienia złych warunków mieszkaniowych oraz zaległości w płaceniu rachunków za energię. Badanie wykazało, że choć ubóstwo energetyczne występuje w całej UE, jest szczególnie powszechne w krajach Europy Wschodniej i Południowej.

⁽⁷⁾ W art. 2 pkt 49 wniosku o przekształcenie dyrektywy w sprawie efektywności energetycznej „ubóstwo energetyczne” zdefiniowano jako „brak dostępu gospodarstwa domowego do podstawowych usług energetycznych, które stanowią podstawę godnego poziomu życia i zdrowia, w tym do odpowiedniego ogrzewania, chłodzenia, oświetlenia i energii do zasilania urządzeń, w odpowiednim kontekście krajowym, obowiązującej polityce społecznej i innych odpowiednich politykach”.

⁽⁸⁾ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/pl/ip_22_1511

⁽⁹⁾ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32022D0589%20>

3. Całościowe spojrzenie na przeciwdziałanie ubóstwu energetycznemu: apel o koalicję polityczną i o strategię zwalczania ubóstwa energetycznego

3.1. Ponieważ ubóstwo energetyczne jest wynikiem działania czynników społecznych, środowiskowych, gospodarczych i geopolitycznych, wymaga przyjęcia podejścia całościowego, w tym ogólnej analizy problemu i zaangażowania różnych zainteresowanych stron, od konsumentów, organizacji społeczeństwa obywatelskiego i przedsiębiorstw po organy europejskie, krajowe, regionalne i lokalne. W związku z tym EKES wzywa do zawiązania szerokiej i ambitnej koalicji politycznej. W jej skład powinny wchodzić: Komisja Europejska i jej Centrum Doradztwa ds. Ubóstwa Energetycznego, Parlament Europejski, Rada, państwa członkowskie, Europejski Komitet Regionów, Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny, Porozumienie Burmistrzów i organizacje zorganizowanego społeczeństwa obywatelskiego, w tym przedstawiciele przedsiębiorstw, organizacji konsumenckich i organizacji reprezentujących społeczności najbardziej zagrożone ubóstwem energetycznym.

3.2. Państwa członkowskie powinny pozostawać w stałym kontakcie z konsumentami oraz organami lokalnymi i gminnymi zajmującymi się tą kwestią. Małe miejscowości, miasta i regiony mogą często najlepiej wskazać na wczesnym etapie gospodarstwa domowe zagrożone ubóstwem energetycznym, przez co mogą najskuteczniej zająć się tym problemem. Lokalne i krajowe przedsiębiorstwa, wraz z organami krajowymi i lokalnymi (w tym gminami i służbami gminnymi)⁽¹⁰⁾, również mogą odgrywać ważną rolę w działaniach mających na celu zmniejszenie ubóstwa energetycznego, między innymi wnosząc wkład w falę renowacji. Ponieważ konsumenci podatni na zagrożenia są na ogół mniej skłonni do szybkiego dostosowania swoich wzorców konsumpcji, należy się z nimi konsultować i angażować ich na wszystkich szczeblach. Niezwykle istotne jest uwzględnienie ich doświadczeń i zachowań przy opracowywaniu środków i wprowadzaniu ich w życie.

3.3. Organizacje społeczeństwa obywatelskiego odgrywają kluczową rolę w ułatwianiu dialogu między obywatelami, przedsiębiorcami, pracownikami, konsumentami i decydentami. Ze względu na ich wiedzę fachową i sieci kontaktów w terenie organizacje te muszą być zaangażowane w opracowywanie środków przeciwdziałania ubóstwu energetycznemu, w tym w opracowywanie, wdrażanie i monitorowanie strategii na rzecz zlikwidowania ubóstwa energetycznego.

3.4. EKES zaleca, by koalicja opracowała z inicjatywy Komisji strategię UE na rzecz zwalczania ubóstwa energetycznego. Strategia ta powinna opierać się na uznaniu prawa do energii i ustanawiać ambitne, ale realistyczne cele pośrednie w ramach realizacji celów określonych w Planie działania na rzecz Europejskiego filaru praw socjalnych, a także dążyć do wyeliminowania ubóstwa energetycznego w perspektywie długoterminowej. Powinna obejmować środki dotyczące energii oraz środki innego rodzaju na rzecz zaradzenia pierwotnym przyczynom ubóstwa energetycznego oraz poprawy warunków dla konsumentów dotkniętych ubóstwem energetycznym i konsumentów podatnych na zagrożenia. Taka strategia jest również konieczna, aby zapewnić takie opracowanie i wdrożenie transformacji klimatycznej i energetycznej, by były one sprawiedliwe, uczciwe, inkluzywne i nie pozostawiały nikogo w tyle. Mogłyby obejmować coroczne spotkanie (w celu monitorowania postępów i podnoszenia świadomości na temat wspólnych działań) i wymogi dotyczące regularnego zorganizowanego dialogu z państwami członkowskimi i wszystkimi odpowiednimi zainteresowanymi stronami oraz podnoszenia świadomości, a także tworzyć dodatkowe zachęty do inwestowania w transformację energetyczną. Centrum Doradztwa ds. Ubóstwa Energetycznego mogłoby odgrywać większą rolę we wdrażaniu i monitorowaniu strategii.

3.5. Jednocześnie Komisja Europejska, Rada, Parlament i państwa członkowskie na szczeblu krajowym nadal muszą dbać o to, by w istniejących i nowych inicjatywach ustawodawczych i politycznych odpowiednio uwzględniano problem ubóstwa energetycznego. Należy tego dokonać na przykład podczas wdrażania Europejskiego Zielonego Ładu i fali renowacji, poprzez przegląd i przygotowanie sprawozdania z postępów w realizacji krajowych planów w dziedzinie energii i klimatu oraz długoterminowych strategii renowacji budynków, a także poprzez skupienie się w większym stopniu na problemie ubóstwa energetycznego w ramach europejskiego semestru. Inicjatywy ustawodawcze i przeglądy, takie jak zbliżające się przeglądy dyrektywy w sprawie charakterystyki energetycznej budynków, dyrektywy w sprawie energii odnawialnej i dyrektywy w sprawie efektywności energetycznej, a także wniosek dotyczący Społecznego Funduszu Klimatycznego również stanowią ważną okazję do dalszego przeciwdziałania ubóstwu energetycznemu. Ponadto Unia Europejska musi dopilnować, aby we wszystkich nowych inicjtywach mających na celu zapewnienie przystępnej cenowo, bezpiecznej i zrównoważonej energii nadal zwracano szczególną uwagę na wpływ na konsumentów najbardziej podatnych na zagrożenia, tak aby złagodzić skutki wysokich cen energii. Dotyczy to inicjatywy na rzecz gospodarki niskoemisyjnej oraz inicjatyw mających na celu uniezależnienie Europy od rosyjskich paliw kopalnych, takich jak komunikat w sprawie REPowerEU.

⁽¹⁰⁾ COM/2020/662 final.

3.6. Komisja powinna zachęcać państwa członkowskie do opracowywania krajowych planów lub polityk mających na celu wyeliminowanie ubóstwa energetycznego, łącząc wszystkie instrumenty polityki i finansowania na szczeblu unijnym i krajowym i zapewniając ich spójność. EKES wzywa państwa członkowskie, które nie okazują zaangażowania w walkę z ubóstwem energetycznym w ramach swoich krajowych planów w dziedzinie energii i klimatu, do wzmożenia wysiłków i przyjęcia jasnych ram monitorowania i oceny. Dokładna i ulepszona sprawozdawczość ma kluczowe znaczenie, ponieważ mało jest dostępnych wysokiej jakości dowodów na temat tego, w jaki sposób należy określać i monitorować ubóstwo energetyczne.

4. Przeciwdziałanie ubóstwu energetycznemu przez podejmowanie natychmiastowych i długoterminowych działań w celu pomiaru skali tego zjawiska i ochrony konsumentów

4.1. EKES wzywa UE do promowania wspólnego podejścia do ubóstwa energetycznego umożliwiającego jego zrozumienie i zajęcie się nim na szczeblu UE, co może prowadzić do sporządzenia wspólnej definicji. Faktem jest, że każde państwo członkowskie może decydować o własnych kryteriach definiowania ubóstwa energetycznego, a brak wspólnego podejścia mógłby utrudnić Komisji właściwą ocenę sytuacji i uniemożliwić państwom członkowskim wypracowanie wspólnego podejścia do tego problemu i skoordynowaną reakcję. Definicja zawarta we wniosku o przekształcenie dyrektywy w sprawie efektywności energetycznej oraz wskaźniki opracowane wcześniej przez Europejskie Obserwatorium Ubóstwa Energetycznego⁽¹¹⁾ stanowią punkt wyjścia. Biorąc pod uwagę pilny charakter tej kwestii, EKES uważa, że Komisja i państwa członkowskie muszą promować wspólne podejście umożliwiający konkretne i wspólne zrozumienie ubóstwa energetycznego oraz gromadzenie danych statystycznych⁽¹²⁾.

4.2. W zestawie narzędzi dotyczących cen energii Komisja zaproponowała szereg natychmiastowych działań, które państwa członkowskie mogłyby podjąć w celu zmniejszenia kosztów energii ponoszonych przez konsumentów, takich jak pułapy cenowe, ulgi podatkowe i dotacje dla konsumentów i przedsiębiorstw, a także środki socjalne, takie jak specjalne płatności socjalne i tymczasowe odroczenia płatności rachunków za energię, z uwzględnieniem sytuacji i potrzeb osób podatnych na zagrożenia, takich jak osoby z niepełnosprawnościami, osoby samotnie wychowujące dzieci i rodziny wielodzietne. Do lutego 2022 r. państwa członkowskie przyjęły wiele środków zalecanych w zestawie narzędzi. Na przykład 18 państw członkowskich przekazało środki finansowe na rzecz grup znajdujących się w trudnej sytuacji, a 11 państw członkowskich obniżyło podatek energetyczny⁽¹³⁾. Z uwagi na różną sytuację w poszczególnych państwach członkowskich (i w poszczególnych regionach) oraz różnorodność podjętych przez nie środków, liczba obywateli UE narażonych na ubóstwo energetyczne także różni się w zależności od danego państwa.

4.3. EKES wzywa państwa członkowskie, by w razie potrzeby nadal podejmowały natychmiastowe działania w celu ochrony konsumentów dotkniętych ubóstwem energetycznym lub zagrożonych nim, przy jednoczesnym uwzględnieniu krajowych, regionalnych i lokalnych potrzeb i specyfiki. Chociaż nie ma jednego dobrego rozwiązania dla wszystkich problemów z uwagi na to, że ceny energii w UE są bardzo zróżnicowane, co wynika między innymi z tego, że państwa członkowskie podejmują obecnie bardzo różne interwencje na rynkach – na przykład za pomocą podatków i ceł, zwolnień lub obciążeń, które często dotyczą tylko niektórych konsumentów⁽¹⁴⁾ – państwa członkowskie muszą dopilnować, aby osoby znajdujące się w najtrudniejszej sytuacji nie zostały pozbawione wsparcia. Należy wprowadzić bezpośrednie wsparcie finansowe i politykę społeczną mającą na celu złagodzenia negatywnych skutków wzrostu cen dla grup znajdujących się w najtrudniejszej sytuacji.

4.4. Bezpośrednia pomoc dla osób potrzebujących musi być ukierunkowana, a nie udzielana każdemu. Musi ona odzwierciedlać wymiar społeczny i nie może utrudniać realizacji zielonej transformacji. Można by rozważyć wprowadzenie ograniczonej czasowo dotacji (np. na pierwsze 300 kWh energii elektrycznej na osobę w gospodarstwie domowym) do określonego limitu dochodów. Należy również przyznać pomoc bezpośrednią poniżej pułapu dochodów, który należy określić, pod warunkiem, że w danej sytuacji nie jest dostępne żadne alternatywne rozwiązanie po przystępnych cenach⁽¹⁵⁾.

4.5. Ponadto państwa członkowskie powinny zwiększyć zachęty dla konsumentów na rzecz ograniczania zużycia energii oraz przeprowadzania inteligentnych i zrównoważonych renowacji na szczeblu krajowym, regionalnym i lokalnym, aby zapewnić efektywność energetyczną i zmniejszyć ich rachunki za energię. Komisja powinna promować tego rodzaju środki, które należy postrzegać jako dodatkowe w tym sensie, że nie mogą zastąpić wsparcia finansowego i społecznego, które musi działać jako natychmiastowa siatka bezpieczeństwa w momencie, gdy konsumenci są chwilowo i poważnie dotknięci zmiennością cen.

⁽¹¹⁾ https://energy-poverty.ec.europa.eu/energy-poverty-observatory/indicators_en

⁽¹²⁾ Na przykład definicja ubóstwa energetycznego zasugerowana podczas negocjacji w Parlamencie Europejskim w sprawie wniosku dotyczącego Społecznego Funduszu Klimatycznego brzmiała „ubóstwo energetyczne» oznacza ubóstwo doświadczane przez gospodarstwa domowe o przychodach mieszczących się w najniższych decylach, mające stosunek kosztów energii do dochodu netto po odliczeniu wydatków mieszkaniowych ponad dwukrotnie wyższy od mediany”.

⁽¹³⁾ Giovanni Sgaravatti, Simone Tagliapietra i Georg Zachmann, National fiscal policy responses to the energy crisis, Bruegel, 8 lutego 2022 r.

⁽¹⁴⁾ Opinia EKES-u w sprawie cen energii (Dz.U. C 275 z 18.7.2022, s. 80).

⁽¹⁵⁾ Opinia EKES-u w sprawie cen energii (Dz.U. C 275 z 18.7.2022, s. 80).

4.6. Inne korzystne dla konsumentów środki mogłyby obejmować edukację, doradztwo i konsultacje w zakresie energii, które muszą być szeroko dostępne i przystępne cenowo na szczeblu lokalnym (np. za pośrednictwem punktów kompleksowej obsługi) oraz objęte wsparciem w postaci dotacji. Środki takie jak paszporty renowacji budynku⁽¹⁶⁾, paszporty energetyczne i inteligentne liczniki również mogą wspierać konsumentów, w tym właścicieli i najemców budynków, w tym procesie. Doradztwo w zakresie energii musi być dostosowane do potrzeb konsumentów, ponieważ ich reakcja jest bardzo indywidualna. W proces opracowywania środków i informowania konsumentów należy zaangażować przede wszystkim organizacje konsumenckie oraz władze lokalne i regionalne.

4.7. Z uwagi na to, że ubóstwo energetyczne ma również swoje źródło w ubóstwie ogólnym, bardzo ważne jest, by Komisja i państwa członkowskie nadal podejmowały działania na rzecz ograniczania ubóstwa ogólnego, zwracając uwagę na grupy społeczne już dotknięte ubóstwem energetycznym oraz na osoby zagrożone ubóstwem z powodu niemożności płacenia wyższych cen energii. Obecny kryzys przypomina o stałej potrzebie poprawy dostępu do zatrudnienia, włączenia społecznego i godnego poziomu życia, ze szczególnym uwzględnieniem osób mieszkających na obszarach wiejskich i oddalonych, oraz, ogólniej, o konieczności wspierania wzrostu gospodarczego państw członkowskich. Konieczna jest zmiana podejścia w celu poprawy infrastruktury użyteczności publicznej, podstawowych usług i transportu. Należy wspierać zatrudnienie i MSP, zwłaszcza na obszarach znajdujących się w niekorzystnej sytuacji i w regionach wiejskich.

4.8. Procesy wzajemnej oceny w państwach członkowskich i dzielenie się najlepszymi praktykami mogą prowadzić do realizacji udanych projektów zarówno w sektorze społecznym, jak i energetycznym, które to projekty mogą być rozpowszechniane w całej Unii. Obejmuje to projekty w dziedzinie efektywności energetycznej, podstawowej wiedzy o energii i czystej energii (w celu zapewnienia obywatelom odnawialnych źródeł energii), jak również działania socjalne, które mogą przyczynić się do zmniejszenia rachunków za energię i ogólnie ubóstwa.

5. Przeciwdziałanie ubóstwu energetycznemu przez inwestowanie w sprawiedliwą i efektywną energię

5.1. EKES podkreśla znaczenie inwestowania w sprawiedliwą i efektywną energię, aby zmniejszyć ubóstwo energetyczne w długiej perspektywie. Należy koniecznie inwestować w rozwój odnawialnej, czystej energii i w zakrojoną na szeroką skalę renowację budynków w Unii ze względu na długotrwałe niedoinwestowanie strukturalne w tej dziedzinie oraz związane z tym konsekwencje klimatyczne, środowiskowe, gospodarcze i społeczne. Będzie to miało również dodatkowy pozytywny wpływ na gospodarkę pod względem tworzenia miejsc pracy i innowacji, a tym samym przyniesie korzyści obywatelom Unii w perspektywie krótko-, średnio- i długoterminowej.

5.2. EKES z zadowoleniem przyjmuje wniosek o utworzenie unijnego Społecznego Funduszu Klimatycznego, aby sprostać wyzwaniom społecznym i w zakresie dystrybucji związanym z zieloną transformacją (która ma zasadnicze znaczenie dla przeciwdziałania zmianie klimatu) oraz zachęcić do podejmowania działań na rzecz łagodzenia społecznych skutków handlu uprawnieniami do emisji w sektorach budownictwa i transportu drogowego. Komitet zauważa jednak, że sam Fundusz może nie wystarczyć do zaspokojenia wszystkich potrzeb związanych z efektywnością energetyczną i transformacją i jego oddziaływanie należy wzmocnić za pomocą odpowiednich interwencji w ramach krajowych umów partnerstwa oraz krajowych planów odbudowy i zwiększania odporności.

5.3. Ubóstwo energetyczne można ograniczyć poprzez ułatwianie inwestycji i ukierunkowanie finansowania na energię ze źródeł odnawialnych. Komisja powinna ściśle współpracować z państwami członkowskimi, aby ocenić, czy dostępny budżet zaspakaja potrzeby i żądania, a także by ocenić dostępne opcje dalszego wspierania państw członkowskich (mowa tu na przykład o popartej przez szereg posłów do Parlamentu Europejskiego⁽¹⁷⁾ i przez EKES propozycji dotyczącej nowego Funduszu Dostosowania do Zmiany Klimatu, który można by wykorzystać do zwiększenia zdolności UE do wspierania państw członkowskich w szybkim reagowaniu na sytuacje nadzwyczajne związane z klimatem, środowiskiem i energią). W ramach tego Funduszu należy uwzględnić ożywienie gospodarcze oraz potrzebę ochrony zrównoważonego rozwoju finansów publicznych w państwach członkowskich i w UE.

5.4. Nowe wieloletnie ramy finansowe oraz instrument odbudowy NextGenerationEU nadal powinny być wykorzystywane do przeciwdziałania ubóstwu energetycznemu w okresie po pandemii COVID-19. Komitet zauważa, że inwazja Rosji na Ukrainę jeszcze bardziej przyspieszyła konieczność zapewnienia przez UE szybkiego przejścia na czystą energię w celu niezależnienia się od przywożonych paliw kopalnych, zwiększenia odporności systemu energetycznego oraz zapewnienia dostępu do sprawiedliwej i efektywnej energii wszystkim obywatelom Unii, przy jednoczesnej realizacji unijnych celów klimatycznych. EKES zwraca uwagę na to, że wojna w Ukrainie i obecna sytuacja geopolityczna nie powinny prowadzić do zaniedbania przez UE jej misji polegającej na realizacji celów społecznych i środowiskowych, które są podstawą budowania siły gospodarczej w długiej perspektywie.

⁽¹⁶⁾ <https://www.bpie.eu/publication/renovation-passports/>

⁽¹⁷⁾ Regional development MEPs suggest to set-up a Climate Change Adaptation Fund [Posłowie z Komisji Rozwoju Regionalnego PE proponują utworzenie Funduszu Dostosowania do Zmiany Klimatu] | Aktualności | Parlament Europejski (europa.eu).

5.5. UE i państwa członkowskie muszą zadbać o to, by z dostępnych środków wspierano zakrojone na szeroką skalę inwestycje w energię odnawialną i efektywność energetyczną, renowację budynków, dotacje na izolację cieplną budynków mieszkalnych oraz w przystępne cenowo, efektywne energetycznie mieszkalnictwo socjalne, a także projekty komunalnego budownictwa mieszkaniowego. Oczywiście jest, że potrzebne są duże inwestycje prywatne, co wymaga sprzyjającego otoczenia regulacyjnego i inwestycyjnego. Państwa członkowskie, we współpracy z władzami lokalnymi i regionalnymi, powinny priorytetowo traktować gruntowną renowację, która doprowadziłaby do ponad 60 % oszczędności energii⁽¹⁸⁾, oraz wspierać rozwój wykwalifikowanej siły roboczej.

5.6. Fundusz Spójności i mechanizm sprawiedliwej transformacji mogłyby zapewnić środki dla regionów i społeczności najbardziej dotkniętych przejściem na czystą energię. Komisja Europejska powinna także kontynuować finansowanie projektów dotyczących ubóstwa energetycznego w ramach programu „Horyzont Europa” i podprogramu LIFE „Przejście na czystą energię”. Na przykład finansowanie badań z programu „Horyzont Europa” można wykorzystać do opracowania przystępnych cenowo urządzeń i technologii, które można z kolei wykorzystać do zmniejszenia zużycia energii w gospodarstwach domowych. Komisja i państwa członkowskie powinny, za pośrednictwem środków unijnych, zachęcać przedsiębiorstwa i spółki prywatne do rozwoju innowacji i właściwych technologii z myślą o efektywności energetycznej.

5.7. EKES wzywa również Komisję i państwa członkowskie do zapewnienia, by strategia na rzecz fali renowacji została wdrożona w sposób wspierający grupy o najniższych dochodach, poprzez zadbanie o to, by osoby znajdujące się w trudnej sytuacji miały pieniądze na inwestycje w efektywność energetyczną – należy przy tym traktować priorytetowo budynki o najgorszej charakterystyce energetycznej, a tym samym przeciwdziałać wykluczeniu mieszkaniowemu. Należy znacznie zwiększyć finansowanie unijne, w szczególności dla podmiotów działających w terenie, na renowację budynków i zdecentralizowaną produkcję energii ze źródeł odnawialnych. Priorytetowymi odbiorcami powinny być gospodarstwa domowe znajdujące się w trudnej sytuacji i już dotknięte ubóstwem lub zagrożone ubóstwem energetycznym. W tym celu należy zapewnić wystarczające środki w ramach Społecznego Funduszu Klimatycznego, aby zrekompensować rozszerzenie systemu handlu uprawnieniami do emisji. Ponadto państwa członkowskie powinny zwiększyć inwestycje w energię odnawialną i efektywność energetyczną. Na przykład przy niemal zerowych kosztach zmiennych energia odnawialna, taka jak energia wiatrowa i słoneczna, może przekładać się na niższe ceny na rynku hurtowym⁽¹⁹⁾.

5.8. Przekwalifikowanie i podnoszenie kwalifikacji odegrają ważną rolę w zielonej transformacji, fali renowacji i efektywności energetycznej. Z myślą o opracowaniu konkretnych strategii monitorowania i przewidywania potrzeb w zakresie nabywania, podnoszenia i zmiany kwalifikacji pracowników w dotkniętych sektorach, EKES zwraca uwagę na wyniki projektów partnerów społecznych⁽²⁰⁾.

5.9. Sektor prywatny również ma do odegrania kluczową rolę w propagowaniu przedsiębiorczości i inwestycji niezbędnych między innymi do wspierania rozwoju umiejętności ekologicznych, aby przyspieszyć zieloną transformację i zmniejszyć ubóstwo energetyczne. Należy znacznie zwiększyć liczbę partnerstw publiczno-prywatnych oraz finansowanie badań i rozwoju, a także zapewnić MŚP większą pomoc techniczną, aby mogły spełnić normy środowiskowe, takie jak audyty energetyczne. Państwa członkowskie powinny również wymieniać się dobrymi praktykami, aby zachęcać do ich rozpowszechniania.

Bruksela dnia 21 września 2022 r.

Christa SCHWENG
Przewodnicząca
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego

⁽¹⁸⁾ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019H0786&from=PL>

⁽¹⁹⁾ Szacuje się, że wzrost ilości energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych odpowiadał (przy założeniu, że pozostałe czynniki pozostają niezmiennione) za spadek cen energii elektrycznej na rynku transakcji natychmiastowych o 24 % w Niemczech w latach 2008–2015 oraz o 35 % w Szwecji w latach 2010–2015 (Hirth, 2018).

⁽²⁰⁾ Opinia EKES-u w sprawie cen energii (Dz.U. C 275 z 18.7.2022, s. 80).